

RUSYA'NIN JEOSTRATEJİK SEÇİMLERİ

Dr. Elman NASIROV

Baku Devlet Üniversitesi

Rusya dünyada jeopolitik perspektif konfigürasyonu açısından potansiyel bir güç kaynağıdır. Aşağıdaki istatistiksel veriler Rusya'nın güçlenen jeopolitik konumuna ilişkin birer göstergedir (1):

Rusya'nın yüzölçümü 17 milyon km²'dir. Bu oranı diğer ülkeler ile kıyaslamak gerekirse, Amerika'nın yüzölçümü 9,4 milyon, Kanada'nın 10 milyon ve son olarak Çin'in ise 9,6 milyon km²'dir. Rusya'nın doğal kaynak potansiyeli dünya rezerv payının yüzde 21'ini oluşturmaktadır. Keşfedilen mineral kaynakların değeri 28,6 trilyon dolardır. Tahmin edilen rezervlerin toplam kapasitesi ise 140 trilyon doları bulmaktadır. Rusya, dünya petrol ve kömür üretimlerinin yüzde 10'una, gaz üretiminin yüzde 30'una ve daha az yaygın olan demir-dışı metallerin yüzde 10-15'ine sahiptir. Ülke pik üretiminde (40,1 milyon ton) dünyada 4. sırada, çelik (51,5 milyon ton) ve kömür üretiminde de (249 milyon ton) beşinci sırada yer almaktadır.

Rusya demiryolu uzunluğu açısından dünyada Amerika'dan sonra ikinci sırada yer alırken, elektrikli sisteme geçişte birinci sıradadır. Sahip olduğu gemi sayısı açısından ikinci ve kargo yükleme kapasitesi açısından da dünyada dördüncü durumdadır.

Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin askeri potansiyelinin yüzde 60'ını bulundurmaktadır. Nükleer potansiyel açısından 1. sıradadır (Dünyadaki nükleer potansiyelin % 55'i Rusya'da, % 40'ı Amerika'da bulunmaktadır). Dünyadaki hafif silahların % 20-25'i Rusya'da bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, Rusya, "büyük güç" konumunu korumak adına ekonomik ve askeri potansiyel anlamında geniş olanaklara sahiptir. Ancak ülkenin iç sorunlarını, bu potansiyelin gerçekliğini perspektif sorunsalı adı altında ortaya çıkan sorunlar doğrulamaktadır.

Rusya Devlet Duma'sı Eğitim ve Bilim Komitesi yardımcı başkanı ve Tarım ve Sanayi alt grubunun üyesi Oleg Nıcolayevıç Smolin'in düşüncesine göre, Rusya'da sadece reform değil, ama aynı zamanda bir devrim gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen bu sosyo-politik devrimi herhangi bir nedene bağlamak yetersiz bir değerlendirme olabilir. Smolin'e göre, Rusya'nın, ölçek ve nitelik açısından, sadece son on yıl boyunca içerisinde bulunduğu kriz ABD'deki "Büyük Bunalım"ı geride bırakmakla kalmayıp, aynı zamanda 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. (2) Smolin aşağıdaki olgulara dayanarak Rusya'nın son durumunu gözler önüne sermektedir:

Ekonomik Kriz. Rusya'daki Bilim Akademisi'nin Sibiry Araştırmaları Bölümü'nde eğitim veren bilim adamlarına göre, ülkede 1985-1995 yılları arasındaki tarımsal üretim 3.6 kat, sanayi üretimi 5.3 kat, hafif sanayi ve savunma kompleksi de 10 kat azalmıştır. Dünya Bankası verilerine göre, Rusya, 2000 yılında kişi başına düşen malların üretimi bazında hem gelişmemiş ülkeler arasında yer aldı, hem de Cezayir, Suriye ve Tunus gibi ülkelere kıyasla % 20-30 daha az üretim gerçekleştirdi. Rusya'nın federal bütçesi İsviçre'nin bütçesinden 2 kat ve Hollanda'nın bütçesinden ise 3.5 kat daha az idi. Uzmanlar Rusya'nın 12 yıllık petrol ve 60 yıllık da gaz rezervine sahip olduğunu düşünmektedirler.

Mali Kriz. Rusya'nın dış borcu 10 yıl içerisinde 70 milyar dolardan 150 milyar dolara yükselmiştir. Diğer bir deyişle, her bir Rus vatandaşı başına düşen dış borç miktarı 1000 doların üzerindedir. Mevcut olan dış borcun tamamının ödenebilmesi için dört federal bütçe fonunun toplamı gereklidir. Ülke politikasının pek çok sayıdaki paradokslarından biri de sol görüşlü küreselleşme karşıtlarının borçların (Rusya'nınkiler dahil) silinmesinden yana olmalarıdır ki; Rusya küreselleşme muhaliflerinin karşısında yer almaktadır.

Demografik Kriz. Ülke nüfusu 10 yıl içerisinde (1992–2002) 148 milyondan 143 milyona düşmüştür. En iyimser tahminlere göre, Rusya nüfusu önümüzdeki 25 yıl içerisinde 10–15 milyon kadar azalacaktır. Bu rakamların 2050 yılında 75 milyona ve 2075 yılında ise 55 milyon seviyelerine düşeceği tahmin ediliyor. Birleşmiş Milletler tahminlerine göre, 2025 yılında Çin nüfusunun 1.5 milyara, Hindistan nüfusunun 1.6 milyara ve ABD nüfusunun ise 325 milyona ulaşacağı göz önünde bulundurulursa, bu durumda Rusya da antik uygarlıkların kaderini tekrar edebilir: ulus ortadan kalksa dahi kültür devam edecektir.

Sosyal Kriz. Toplumdaki suç oranı hızla artış göstermektedir. Rusya'da her yıl yaklaşık 3 milyon suç kayıtlara geçmektedir. Aslında, bu rakam daha yüksektir. Önemli ve tehlikeli suçlar tüm suçların yüzde 60'ını oluşturmaktadır. 1999 yılında potansiyel suçlu olarak kabul edilebilecek 180 bin gencin suç işlediği kayıtlarda bulunmaktadır.

Yapılan bir uluslararası araştırmanın sonucuna göre, Rusya 85 ülke arasında suç işleme oranı açısından 7–8. sıradadır. Alkollü içeceklerin tüketiminin oldukça fazla olduğu Rusya alkol tüketiminde 1990'larda birinci sırada yer alıyordu. Asıl tehlikeli olan ise kitlesel alkolizmin hap bağımlılığı oranını ikiye katlamasıdır. Dört milyondan fazla kişi narkotik ilaç kullanmaktadır. 1990–1998 yılları arasında Rusya'da AIDS hastalarının sayısı 20 kat artmıştır ve takip eden yıllarda da en az bunun 2 katı kadar artacağı beklenmektedir.

Jeopolitik Kriz. Sovyetler Birliği (Büyük Rusya) çoktan politik arenadan uzaklaştırılmış durumdadır. Onun yerini alan Rusya ise bahsi geçen krizlerle yüzleşmektedir.

"Politika" fonunun başkanı ve tarihi bilimler öğretim görevlisi olan Vyzcheslav Alexeyevich Nikonov'un da dediği gibi, Rusya Mongol–Tatar döneminden sonra en güçsüz dönemini yaşamaktadır. (3) Nikonov'a göre, Sovyet ve Sovyet sonrası tecrübeleri neticesinde Rusya Korkunç Ivan (Ivan Grozni) dönemi sınırlarına geri dönmüştür.

Tarihteki yöntemlere dayanarak jeo–strateji seçeneklerinden birini seçen Rusya, birçok defa aynı sorunla karşılaşmıştır. Bu seçimin doğruluğu sadece Rusya'nın gelişimi üzerinde değil, aynı zamanda Azerbaycan dahil komşu ülkeler üzerinde de etki yaratmaktadır. Bu durumda sorunun güncelliğini göz önünde bulunduracak olursak, Rus kamuoyunun ve entelektüel çevrelerin bu konudaki fikirlerine yer vermemizde fayda var.

Esasen, Rusya'nın perspektif gelişimine dair üç önemli yaklaşım bulunmaktadır. (4)

1. Batı yaklaşımı;
2. Avrasya yaklaşımı;
3. Batı aleyhtarı yaklaşım

Bu yaklaşımlar doğrultusunda üç jeopolitik seçim modeli önerilmiştir:

1. Rusya bir Batı ülkesidir;
2. Rusya kendisine ait ve kapalı bir uygarlığa sahiptir;
3. Rusya batı-karşıtı dünyanın liderdir.

İlk önce Batılı yaklaşımla başlayalım. Bu yaklaşıma göre Rusya'nın çıkarları Batının çıkarlarına ters düşmemelidir. NATO'ya ve Avrupa Birliği'ne üyelik elde edilmelidir. Rusya bu organizasyonların genişleme süreçlerine karşı koymamalı ve Irak'a ve diğer "haydut devletler"e yapılan müdahalelere tepki göstermemelidir. (5) Bu yaklaşımı destekleyenlere göre; Batının yüksek ekonomik, askeri ve teknolojik potansiyeli Rusya'nın seçimini belirlemesinde etken olmalıdır. Diğer bir deyişle, Rusya güçlü devletlerin yanında yer almalıdır.

Rus toplumunda batı yanlısı yaklaşıma karşı çıkan ve Avrasya yaklaşımını savunan kesim, Rusya'nın karar verme süreçlerinde sadece batı ve batı karşıtı seçeneklerinin yer almasının yeterli olmayacağını savunmaktadır. Zira dünya ekonomi hacminin ve nüfusunun yarısını barındıran Asya'nın da göz ardı edilmemesi gerekir. Rusya'dan bu bölgeye doğru atılacak herhangi bir adım istenen sonucu verebilir. Avrasya yaklaşımına göre NATO ve Avrupa Birliği dışı açılım yolunda gerçekçi olmayan seçeneklerdir ve bu tarafa yöneldiği taktirde başarısızlık kaçınılmazdır.

Batı-karşıtı yaklaşımının temsilcileri ise, Çin, Hindistan, diğer Asya ülkeleriyle ve ABD tarafından "haydut devletler" olarak tanımlanan devletlerle yakın ilişkiler kurulmasını, öte yandan Batı dünyası ile ilişkilerin koparılması gerektiğini savunmaktalar. Bu yaklaşıma göre Batı dünyası Rusya'nın zayıflamasına neden olan baş etkindir. Ancak bu yaklaşımın gerçek dışılığı düşünüldüğünde Rus dış politikasına en zarar verebilecek yaklaşımdır.

Batı-karşıtı dünyada Rusya'nın liderliği gerçekçi bir hedef değildir. Rusya ve Çin'in stratejik ortaklığı henüz bir ittifak anlamına gelmemektedir. Her ne kadar olabildiğince tedbirli davranan Pekin yönetimi Amerikan politikasında bazı noktalarda hayal kırıklığına uğrasa da, ABD ile daha büyük çıkarlar adına çatışmaya girmemektedir. Çin'in Belgrad Büyükelçiliği'ne isabet eden NATO roketlerine rağmen, Pekin geleneksel ihtiyatlı tavrını elden bırakmamıştır. (6)

Rusya Batıya karşı durduğu takdirde tahmin edilenden daha fazla zarar görebilir ve özellikle Batıya olan mali bağımlılığından dolayı sorun yaşayabilir. Bu da Rusya'nın içerisinde ve dışarısında sağlamış olduğu istikrarın bozulmasına neden olabilir. Batı ile olan çatışma, Rusya'da yalnız zayıf bir ekonomi ve iç borçlanmanın artması anlamına gelmekle kalmayıp, bu durum ekonominin felç olması olarak da nitelendirilebilir.

Avrasya'ya açılım, Rusya'nın önündeki fırsatları değerlendirmesini ve dolayısıyla ülkenin gelişimini sağlayacaktır. Bu fırsatlar Rusya ile dostane ilişkilerini geliştirmek isteyen devletler ile bağlarını güçlendirmesine ve bölgede modernizasyon faaliyetlerinin ilerlemesine sebep olarak ülkenin konumunu güçlendirecektir.

Benim düşünceme göre, Rusya'nın geri kalmışlığı (yukarıda belirtilmiştir), halkın komünist deneyimleri ve on yıl süren reformlardan bıkkınlığı göz önünde bulundurulursa, ülke için bir atılım beklemek zordur. Rusya sadece kendi olanaklarına bağlı kalırsa, Batı ile arasındaki derin farklılık artacaktır. Bunun nedeni petrol, gaz, metal, tahta ve Rusya'nın doğal kaynakları olarak gösterilen diğer ham maddelerin satış fiyatının bilgisayar programları ve diğer ileri

teknoloji ürünlerinden daha düşük olmasıdır.

Bu farklılık kısa vadeli kazançlar sağlayabilir ancak daha sonradan ortaya çıkabilecek sorunlar daha derindir; Rusya dünya mali kaynaklarının gerisinde kalmaktadır ve en önemlisi halkın genelini aktif bir hayata yönlendiren girişimcilik ruhu zarar görebilir (özellikle de yeni jenerasyon üzerinde negatif bir etki yaratabilir).

Rusya ile yakın ilişkiler kurmak isteyen devletler diğerlerinden daha fazla kazanç sağlamak istemektedirler. Başka bir deyişle, Rusya'ya perspektif bir ortak olarak değil; yalnızca "hibeci devletler" gözüyle bakan "alıcı devletler" bundan çıkar sağlayabilir. Bu durum "Rusya–Beyaz Rusya Birliği" için de geçerlidir. Tüm bu olumsuz kışkırtmalar ile birlikte Avrasya seçeneği sonunda Rusya'yı batı–karşıtı bir yöne doğru yöneltebilir.

Sonuçta, bu modelin Rusya'nın kalkınma perspektifine hizmet ettiğini düşünen kafi miktarda taraftarı mevcuttur. Konumu gereği Rusya Batının bir parçası olamaz, ancak Batı–karşıtı bir yaklaşım içerisine de girmemelidir. Rusya dünya piyasasında kendi kaynaklarıyla rekabet edemez. Dış politikada soyutlama ve karşı karşıya gelme unsuru kabul edilemez. Rusya mümkün olan en yüksek mertebede dünya ekonomisine entegre olmalı, geniş çaplı yatırımları çekmeli ve dünya piyasasında da rekabet katsayısını artırabilmelidir. Rusya bu yükümlülükleri yerine getirebilme potansiyeline sahiptir.

Bu modelin savunucularına göre Avrupa Birliği ve NATO üyeliği konuları bir amaç olarak belirlenmelidir. Bir bütün olarak, gerçekçi olmayan amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen ve pragmatik sayılan başarısız eylemlerden sakınılmalıdır.

Batının ve Rusya'nın çıkarları ile ilgili olan bu konularda işbirliği yapılabilir ve bu gereklidir. Öte yandan anlaşmazlıklarda Rusya ulusal çıkarlarından ödün vermemelidir..

Görülebileceği gibi, göz önünde tutulan tüm modellerdeki stratejik hedef Rusya'ya 21. yüzyılın önde gelen devletler hiyerarşisinde istisnai bir konum vermek olsa da, bu doğrultuda uygulanması gereken taktik önlemler oldukça çeşitlilik göstermektedir. Esasında, Rusya'nın karşılaştığı sorun çok karmaşıktır çünkü bu Batı ile olan çelişkileri yumuşatma gereğini içerir, ki bu Rusya'nın elindekileri, devletin ekonomik gücünü yeniden inşa etmek ve diğer yandan hedeflerin ve bu hedefe ulaşılması amacıyla yatırım, kredi ve diğer fırsatların geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu koşul altında Rusya'nın batı ile ilişkileri olası bir şekilde işbirliği düzeyindedir. Moskova ve Washington arasındaki ilişkiler eşit bir işbirliği olarak düşünülemez, bunun en azından bir sebebi taraflardan birinin (Rusya) "Soğuk Savaşı" kaybetmesi ve diğerinin (ABD) kazanmasıdır. Tarih şimdiye dek kazananlar ve kaybedenler arasında herhangi bir eşit işbirliği ilişkisinin varlığını gözlemlememiş ya da devam ettirmemiştir. (7) Eğer konuya bu bağlamda yaklaşırsak, Rusya ve ABD arasında sadece işbirliği bağlarının kurulması olasılığından bahsedebiliriz. İşbirliği için pragmatik çıkarların kesişmesi yeterlidir. Örneğin, "Soğuk Savaş" yıllarında ABD ve SSCB nükleer savaş tehdidinden kaçınma, silahların kontrolü, kitle imha silahlarının yayılmaması gibi konularda işbirliği yapıyorlardı. İşbirliği daha geniş özelliklerle tanımlanmaktadır. İşbirliği yapmak amacıyla taraflar arasındaki iç ve dış politikayı belirleyen temel ilkeler üzerinde uzlaşmaya varılmalıdır. Bu jeopolitik ve ekonomik özelliklere bağlı olan stratejik çıkarların çakışması ya da yakınlığı anlamına gelir. Bu da stratejik müttefikler tarafından üçüncü tarafa (taraflara) ilişkin olarak genel siyasetin oluşturulması demektir. Ancak, Rusya ve ABD arasında bu tür bir ilişki modeli henüz oluşturulmamıştır.

Bu açıdan bakıldığında, Z. Bjezinsky'nin sorusu güncelliğini korumaktadır: "Rusya kimdir – bir müttefik mi, müşteri mi yoksa kaybeden bir düşman mı?" (8)

Rusya-ABD ilişkilerinin gerçek koşulu çıkarlarının çakışmamasıdır. Zaten 1996-1997'de (NATO'nun genişlemesinin tartışıldığı dönem), Kasım 1997 – Mart 1998 dönemi (Irak krizinin olduğu dönem) ve 1999'un bahar-yaz dönemi (Kosova krizi) esnasında Rusya'nın çıkarları ABD'nin çıkarları ile çakışmaktaydı ancak Rusya sorunların ABD planları çerçevesinde şekillenen senaryolar dahilinde çözümlerini kabul etmek zorunda kaldı. (9) Sonraki yıllarda Rusya'nın bu çizgisi devam etti. Ancak, Washington'un 13 Aralık 2001'de, 1972 tarihli ABM (Anti-Balistik Füze) Anlaşması'ndan tek taraflı olarak çekilmesi taraflar arasındaki gerginliği arttırdı.

ABM Anlaşması iki devlet arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine yol açan tek neden değildir. Bunun yanı sıra ABD ve Rus çıkarlarının çatıştığı altı jeopolitik bölge mevcuttur:

Baltık Ülkeleri. ABD, Litvanya, Letonya ve Estonya gibi eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin NATO'ya entegrasyonuna destek vermektedir ve organizasyonun Kasım 2002'deki Prag Zirvesi'nde bu devletlerin NATO'ya kabul edilmesi kararında kesin bir rol oynamıştır. Öte yandan Rusya, NATO'nun genişlemesini (özellikle eski Sovyet cumhuriyetleri yönünde) kendi ulusal güvenliğine dönük en büyük tehditlerden birisi saymaktadır.

Çevre Ülkeler. Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna ile en azından siyasal bakış açısından maksimum yakınlık kurma ile ilgilidir. ABD'nin çıkarları ise Rusya'dan bağımsız bir Ukrayna'nın varlığı yönündedir. ABD Dışişleri Bakanlığı Rusya ve Beyaz Rusya'nın birleşmesine yönelik aleyhte tutumunu belirtmiştir. Washington, birleşmeye yönelik her adımın eski Sovyet sınırları içerisinde yeni bir entegrasyon süreci tehdidini artıracığının farkındadır.

Balkanlar. Yugoslavya'nın NATO tarafından 1999 yılında bombalanması ve Miloseviç rejiminin yıkılması Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltmıştır. Rusya'nın geleneksel nüfuz alanı olan Balkanlarda Rusya bugün olup bitenleri edilgin bir şekilde izlemektedir. Kosova sorununun askeri güç kullanılarak çözülmesi bazı Rus çevrelerinde, Rusya'nın kriz zamanlarında ABD'nin öncülük ettiği askeri-siyasal baskılarla karşılaşabileceği fikrini doğurmuştur.

Güney Kafkaslar ve Hazar Bölgesi. ABD ve Rusya arasında gaz ve petrol rezervleri ve bunların dünya pazarlarına ihracı ile ilgili olarak ciddi bir mücadele mevcuttur. Bilindiği gibi, Moskova, Batıya olan petrol sevkiyatının Rus toprakları üzerinden yapılmasını savunurken; Washington alternatif güzergahların kullanımdan yanadır. ABD, petrolün Hazar Denizi'nin Azeri bölgesinden Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı üzerinden Akdeniz'e sevkiyatını çıkarlarına daha uygun görmektedir. Rusya'nın Lukoil şirketi hattın inşasından sorumlu sponsor gruba katılmamış ve "Asrın Sözleşmesi" ile elinde bulundurduğu yüzde 10'luk hissesini Azerbaycan Operasyon Şirketi'ne (AIOC) satma yönündeki niyetini Kasım 2002'de belirtmiştir.

Orta Doğu. ABD ve Rusya bu bölgede işbirliği yapmakla beraber potansiyel rakip durumundadırlar. Rusya'nın enerji çıkarları Irak üzerine kuruluydu ve Bağdat'ın Rusya'ya yedi milyar dolar borcu vardı. Fakat ABD'nin Irak'ta rejimi yıkması, varolan borçların ödenmesi problemini ortaya çıkarmıştır. Kurulmakta olan yeni rejim ise eski borçların ödenmesinden çok uzaktadır. Bununla beraber bölgenin diğer önemli bir devleti olan İran üzerinde çatışan ABD ve Rus çıkarlarının dış politikaya yansımaları ise çok açıktır.

Uzak Doğu. Rusya, Çin ile uzun vadeli işbirliği ilişkileri kurmaya çalışmaktadır. Tayvan sorunu Rusya tarafından Çin'in iç meselesi olarak görülmektedir. ABD ise bunun tam zıttı bir politika izlemektedir. Rusya'nın Çin ile olan askeri işbirliği ABD'nin Tayvan ile olan yakın bağlarıyla dengelenmektedir. Çin'in güç kullanarak Tayvan sorununu çözme girişimleri, ABD ile karşı karşıya gelmesine yol açabilir.

Sonuçta, ABD ve Rusya arasındaki mevcut anlaşmazlıkları artırabilecek çok sayıda neden vardır. Bu sebeplerin sadece bir araya gelmesi bile Rusya'nın Batı –özellikle de ABD– ile entegrasyonuna engel olur. Bu anlamda Rusya'nın Batıyla tam bir entegrasyonu olanaksızdır. Bu bakış açısı, Rusya'nın NATO'ya olduğu kadar Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda iyimser öngörülerde bulunulmasını mümkün kılmıyor.

Elbette, Rusya'nın NATO ve AB'ye girişi yönünde bazı fikirler ileri sürülmektedir. Mart 2000'de Rusya Başkanı V. Putin'in Rusya'nın NATO'ya katılmaya hazır olduğu hakkındaki beyanatından sonra, eski ABD Başkanı B. Clinton, Portekiz'de yapılan ABD–AB Zirvesi'nde Rusya'nın NATO ve AB'ye girişi konusunda kapıların kapanmaması gerektiğini söyledi. Fakat bu yönde ciddi bir adım da atılmamıştır ki Putin'in "Rusya'nın NATO'da beklenmediği" yönündeki açıklaması da tesadüf değildir.

Mayıs 2000'de AB Başkanı Romano Prodi topraklarının çoğu Asya'da olan ve kültürü Avrupa ülkelerinden farklı ve kendi gelenekleri olan Rusya'nın AB yapısına dahil edilmesinin çok karmaşık (aslında olanaksız) bir konu olduğunu söylemiştir.

Rusya'nın NATO ile ilişkilerinin sınırları Mayıs 1997'de Paris'te ve Mayıs 2000'de Roma'da imzalanan anlaşmalar tarafından sağlanmıştır. (10) İlkinde, Ortak Daimi Konsey (JPC) kurulmuş, ikincisinde ise "Yirmiler Komitesi'nin" temeli atılmıştır. Ancak, her iki durumda da Rusya'nın NATO'nun herhangi bir sürecini etkileme fırsatı yoktur. En azından, Rusya'nın bu organizasyonun kararlarının herhangi birini veto etme hakkı yoktur.

Çok önemli eski bir devletin varisi olan Rusya daha çok bir Asya devletidir ve ABD ve Batı ittifakının lider devletlerinin çıkarlarıyla uyuşmayan parametreleri vardır.

1. Senchagov V. *Economic Security As a Basis of Provision of the National Security of Russia. Economic Issues, No: 8, 2001.*
2. Smolin O.N. *Russia in the Global World: Answers to the Challenges of New Century ("Round table"). International Life, No: 7, 2001.*
3. Nikonov V.A. *Political Panorama of 21st Century. International Life, No: 6, 2001.*
4. *Ibid, s.12.*
5. *Ibid, s.12.*
6. Pushkov A.K. *Russia in the New World Order: Near the West or With Its Own? International Life, No: 10, 2000.*
7. Nasirov E.Kh. *USA and the World After September 11. Baku, 2003.*
8. Kortunov S.V. *Russian–American Partnership and 21. Challenges. International Life, No: 4, 2002.*
9. Pushkov A.K., s. 34.

10. Grushko A.V. *Russia–NATO. It seems "Twenty" has started working. International Life, No: 7, 2002.*

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e-dergisi

STRADİGMA.com bir **FORSNET** e-yayıdır